

TILL EDSBRO, FASTERNA, RIMBO OCH ROSLAGS-KULLA

*Upplands fornminnesförenings årsmöte och vårutflykt
söndagen den 13 juni 1971*

Upplands fornminnesförenings vårutflykt och årsmöte söndagen den 13 juni hade samlat ett 140-tal deltagare. Färden ställdes till den sydöstra delen av landskapet, där landsantikvarie Alf Nordström fungerade som värd när resan gick in i Stockholms läns domäner.

Vid Edsbro hembygdsgård mötte hembygdssföreningens ordförande lantbrukare Sven Wik, vilken berättade om gården och byggnadernas historia. Den originellaste sevärdheten var rocksvarvarverkstaden från Knösen, som varit i bruk ända fram till 1915.

Efter en tur runt norra delen av sjön Skedviken anlände resenärerna till Mörby slottsruin, som demonstrerades av landsantikvarie Alf Nordström. Mörby synes år 1387 ha ägts av Henrik Damerow, en av Albrekt av Mecklenburgs tyska frälsemän. De äldsta bevarade delarna av slottet härrör från 1400-talet då egendomen innehades av släkten Slaweka från Pommern. Troligen är 1452 byggnadsåret. Genom gifte kom godset i släkten Oxenstiernas ägo, och under Gabriel Kristiernsson Oxenstierna utbyggdes slottet på 1550-80-talen slutgiltigt. Det fick formen av en rektangel med tre flyglar kring en sluten gård, två hörntorn samt mur med porttorn på gårdens södra sida. Slottet, som avbildades av Erik Dahlberg på 1660-talet, var redan i början av 1700-talet förfallet. Utgrävningar med byggnadshistoriska undersökningar samt restaureringsarbeten har pågått sedan 1930-talet.

Efter orienteringen om Mörby slott intogs matsäck i det fria. Resan fortsatte därefter till Rimbo skola för årsmötesförhandlingar. Dessa skedde under ordförandeskap av landshövding Ragnar Edenman. Minnesteckningar hölls över f. riksbanksdirektör Gustaf Barre, konservator Hilmer Gelin, författare E. Alfred Jansson, länsassessor Birger Steen och bryggeriföreståndare Viktor Ögren. Årsberättelsen godkändes och de till föreningen hörande förvaltningarna erhöll ansvarsfrihet.

Till hedersledamöter kallades rektor Nils Göransson, Sollentuna, före bankdirektör Gunnar Rosenborg, Uppsala och före riksdagsman Martin Söderquist, Solna. Fornminnesföreningens förtjänstmedalj tilldelades agronom Albert Bengtsson, Väddö, författare Karl Elfred Kumm, Örsundsbro, lantbrukare Åke Söderman, Bergshamra, och före materialföreståndaren Gottfrid Österberg, Österbybruk.

Stadgeenliga val förrättades. Ett förslag angående utredning om anslutning av Upplands fornminnesförening till Samfundet för Hembygdsvård, om hembygdssföreningarnas fastare anslutning till fornminnesföreningen m. m. remitterades till styrelsen.

Frötuna kyrka med sitt läge vid den vackra Kyrksjön mottog resenärerna i fager sommarskrud. Kyrkan ligger troligen på en förkristen offerplats. Kyrkoherde Adolf Kaarme höll en kort högtidsstund. Därefter orienterade landsantikvarie Ola Ehn om kyrkans historia och inventarier. Byggnadens äldsta delar tillhör en romansk kyrka från 1100-talet. Den tillbyggdes omkr. 1250–1280. Vapenhuset med kapell från 1400-talets slut har en gallerglugg in mot kyrkan. Man har tolkat detta som ett privat kapell för Sten Sture d. ä. att användas av denne under den tid han var bannlyst. Kyrkan har förnämliga inventarier från medeltid och senare skeden.

Sista etappen i utflykten var Vira bruk, nyligen restaurerat under ledning av landsantikvarie Alf Nordström som höll en livligt uppskattad orientering om brukets historia och demonstrerade smedjan. Bruket anlades som kronans klingebruk av Claes Fleming på 1630-talet. Privilegierna, utfärdade 1635, upphävdes först av Gustaf III 1775. Efter att en tid ha tillverkat bajonetter, övergick under 1800-talet produktionen till fredliga verktyg som skäror, liar och yxor. Slättermaskinerna innebar ett hårt slag för bruket och 1925 upphörde driften. 1948 dog John Dahlgren, den siste virasmeden. Numera arbetar konstsmeden Curt Wägerth på bruket. Traditionen berättar att när häradsrätten satt isolerad i tingshuet under en snöstorm i början av 1800-talet tillkom viraspelet som ett sätt att fördriva tiden. Bruksmuseet visades av läroverksadjunkt Lars Edberg, Spånga, själv smedsättling, som deponerat större delen av museiföremålen.

Dagen avslutades med middag på Norrtälje stadshotell. Landshövding Edeman vände sig i sitt tal till de nya hedersledamöterna och dagens medaljörer. Till bankdirektör Gunnar Rosenberg överlämnades en bokgåva som tack för hans mångåriga insatser som föreningens skattmästare.